

УДК 159.9.014:2-46:355.088:27-726.3-047.37(045)
DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2021.11.14>

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИКОРДОННИКІВ ЗАСОБАМИ ДУШПАСТИРСТВА ВІЙСЬКОВИХ КАПЕЛАНІВ

Артем Маковський

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
вул. Шевченка, 46, м. Хмельницький, Україна, 29000
e-mail: makovski200844@gmail.com*

У статті висвітлено узагальнені результати проведеного дослідження щодо психологічного супроводу професійної діяльності прикордонників засобами душпастирства військових капеланів. Актуальність дослідження зумовлена впровадженням інституту військового капеланства та необхідністю пошуку нових напрямів надання психологічної допомоги персоналу прикордонного відомства.

У роботі уточнено дефініції «психологічний супровід професійної діяльності прикордонників» (безперервний процес організації та проведення комплексу соціально-психологічних заходів із метою підтримання оптимального стану психічного здоров'я персоналу відомства під час виконання професійних обов'язків через формування психологічної стійкості до впливу стресових чинників, психологічної готовності до виконання професійних завдань та запобігання виникненню негативних психічних станів) та «душпастирство» (професійна діяльність військових капеланів, спрямована на реалізацію права на свободу віросповідання, релігійну опіку та задоволення релігійних потреб співробітників прикордонного відомства та членів їх сімей, а також участь у заходах зі збереження психічного здоров'я прикордонників).

Розглянуто думки науковців-психологів на питання актуальності та необхідності спільної роботи військових психологів та військових капеланів щодо збереження психічного здоров'я особистості. Запропоновано прогностичну модель взаємодії військових психологів та військових капеланів під час психологічного супроводу професійної діяльності прикордонників, детерміновану наративами екзистенціальної психології.

Перспективою подальших наукових розвідок є дослідження потенціалу арттерапевтичного інструментарію в діяльності військових капеланів та застосування його в психопрофілактичній роботі з прикордонниками.

Ключові слова: психічне здоров'я, військовий капелан, прикордонник, психологічний супровід, душпастирство.

Вступ. Із вересня 2018 року ми досліджували питання залучення військових капеланів до процесу психологічного супроводу професійної діяльності прикордонників. Актуальність цього дослідження зумовлена впровадженням інституту військового капеланства та необхідністю пошуку нових напрямів надання психологічної допомоги персоналу прикордонного відомства, адже соціальні потрясіння, які переживають прикордонники з 2014 року у формі постійного військового конфлікту, військового та інформаційного тероризму проти України та українського етносу з боку Російської Федерації, сепаратизму, диверсійної та розвідувально-підривної діяльності всередині нашої держави, детермінують перманентне виникнення яскравих негативних психоемоційних реакцій та призводять до порушення психічного здоров'я.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши вітчизняні і зарубіжні наукові дослідження щодо використання потенціалу військових капеланів у процесі психологічного супроводу військовослужбовців [1; 2; 3; 4], ми засвідчили актуальність та необхідність їх залучення до психологічного супроводу та збереження психічного здоров'я комбатантів. Цікавими є висновки, зроблені Н. Кострубою: «...теоретичний огляд взаємозв'язку релігії та психічного здоров'я продемонстрував наявність наукових доказів щодо позитивного впливу внутрішньої релігійності з показниками здоров'я і добробуту людини. ...Загалом, релігія може дати особистості так звані копінг-стратегії як загальні схеми чи структури психологічного подолання складних життєвих ситуацій» [5, с. 116].

На жаль, серед наукової спільноти та нормотворців немає єдиного бачення дефініції «психологічний супровід». Одні розглядають його як «психологічну роботу», «психологічне забезпечення», «морально психологічне забезпечення діяльності військ» на окремих етапах військової діяльності, як-от на стадії адаптації мобілізованих військовослужбовців або військовослужбовців за контрактом до військової служби, проблеми підготовки до військової діяльності в умовах збройних конфліктів, професійно-психологічного відбору миротворців, оперативної-службової діяльності особового складу прикордонних підрозділів тощо. Інші – як комплекс заходів психологічного забезпечення, який здійснюється суб'єктами морально-психологічного забезпечення безперервно і цілеспрямовано на кожному етапі службової діяльності персоналу з метою підтримання оптимального стану психічного здоров'я військовослужбовців, стійкості до стресових факторів від початку служби до звільнення.

Нормотворець у наказі Міністерства внутрішніх справ України № 179 від 09 березня 2021 року «Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній прикордонній службі України» зафіксував, що «психологічний супровід виконання завдань з охорони державного кордону – комплекс заходів із підтримання оптимального стану психологічного здоров'я особового складу під час виконання завдань з охорони державного кордону через формування психологічної стійкості до впливу стресових чинників, психологічної готовності до виконання завдань та запобігання виникненню негативних психічних станів» [6]. Ми ж пропонуємо під поняттям «психологічний супровід професійної діяльності прикордонників» розуміти безперервний процес організації та проведення комплексу соціально-психологічних заходів із метою підтримання оптимального стану психічного здоров'я персоналу відомства під час виконання професійних обов'язків через формування психологічної стійкості до впливу стресових чинників, психологічної готовності до виконання професійних завдань та запобігання виникненню негативних психічних станів. Психологічний супровід має здійснюватися на всіх етапах професійної діяльності (від призову на військову службу чи укладення трудового договору до звільнення з роботи чи військової служби).

Оскільки психологічний супровід професійної діяльності прикордонників є безперервним процесом серед професій типу «людина-людина», то до реалізації його завдань необхідно залучати не лише психологів військових частин, органів і підрозділів Державної прикордонної служби України, а й військових капеланів. Ми вважаємо, що душпастирство – це професійна діяльність військових капеланів, спрямована на реалізацію права співробітників прикордонного відомства та членів їх сімей на свободу віросповідання, релігійну опіку та задоволення релігійних потреб, а також участь у заходах зі збереження психічного здоров'я. Серед вітчизняних науковців, які досліджували позитивний вплив спільної (командної) роботи військових психологів та військових капеланів щодо збереження психічного здоров'я персоналу сектору безпеки та оборони, були такі: С. Грилюк, Н. Дідик, О. Колесніченко, О. Матеюк, Я. Мацегора, В. Москалець, В. Осьодло,

Рис. 1. Прогностична модель взаємодії військових психологів та військових капеланів

Є. Потапчук, Н. Потапчук, І. Приходько, О. Томчук, О. Тохтамиш, Л. Тютюнник, С. Чижевський та інші; за кордоном у цьому напрямі працювали: А. Adamantios, С. Asekoff, L. Carey, J. Cohen, T. Crowe, B. Feldstein, P. Hemming, M. Kopacz, P. Mueller, D. Plevak, T. Rummans, P. Teague та інші. Ознайомившись із їхніми дослідженнями, ми розробили прогностичну модель взаємодії військових психологів та військових капеланів щодо психологічного супроводу професійної діяльності прикордонників (рис. 1).

В енциклопедичних словниках під моделлю розуміється схема, зображення чи опис будь-якого предмета, явища чи процесу в природі чи суспільстві, що вивчаються як їх аналог (з лат. *modulus* – міра, зразок) [7].

Оскільки ми поділяєм погляди Т. Зайцевої [8], наша прогностична модель заснована на ідеях екзистенціальної психології, тобто основними принципами психологічного супроводу, на нашу думку, мають бути прагнення до відновлення автентичності особистості, відповідності внутрішній природі буття у світі. У цьому контексті психологічний супровід орієнтований на допомогу особі вирішити основні екзистенціальні проблеми: життя і смерті; волі, відповідальності і вибору; смислу і безглуздості існування.

Отже, моделювання дає змогу чітко визначити компоненти, схематично побудувати зв'язки між ними, виділити форми, методи, системи оцінки результату, окреслити вимоги до об'єкта дослідження. Детальний складники нашої моделі описано в окремому дослідженні [9]. Після перевірки результативності вказаної моделі ми розробили практичні рекомендації керівному складу військових частин, органів та підрозділів охорони державного кордону щодо психологічного супроводу професійної діяльності прикордонників засобами душпастирства військових капеланів, які також були детально описані [10].

Висновок. Таким чином, основними завданнями військових психологів та капеланів під час психологічного супроводу професійної діяльності прикордонників є:

- зменшення в прикордонників психологічної напруженості і втоми;
- швидке повернення в стрій прикордонників, які не потребують госпіталізації та мають лише психосоматичні скарги;
- вжиття заходів психологічної реабілітації з психотравмованим персоналом;
- психологічне відновлення боєздатності деморалізованих прикордонних підрозділів.

Отже, активне введення в процес психологічного супроводу професійної діяльності прикордонників потенціалу душпастирства військових капеланів значно вплине на збереження психічного здоров'я та сприятиме виконанню Державної цільової програми з медичної, фізичної реабілітації та психосоціальної реадaptaції постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які брали участь у здійсненні заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації в Донецькій та Луганській областях, забезпеченні їх здійснення, на період до 2023 року, затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України № 1021 від 05 грудня 2018 року, та Стратегії людського розвитку, затвердженої Указом Президента України № 225/2021 від 02 червня 2021 року.

Список використаної літератури

1. Makovskyi A. Involvement of military chaplains in the psychological support of border guards. *Paradigm of knowledge*. 2021. Vol. 2(46). P. 72–82. URL: <https://cutt.ly/4T37LK1> (last accessed: 29.11.2021).
2. Маковський А. Щодо актуальності питання залучення військових капеланів до психологічного супроводу прикордонників. *Дніпровський науковий часопис публічного*

- управління, психології, права. 2021. Вип. 3. С. 87–91. URL: <https://cutt.ly/nT35cvA> (дата звернення: 29.11.2021).
3. Makovsky A., Mateiuk O. Maintaining the mental health of the border guards by means of the pastoral activity of the military chaplains. *Theoretical and practical aspects of modern scientific research* : internat. scientif. & pract. confer., aprl. 30. 2021 yer. Republic of Korea : Seoul, 2021. Vol. 2. P. 110. URL: <https://cutt.ly/KYnw1TI> (last accessed: 01.12.2021).
 4. Маковський А., Матеюк О. Залучення військових капеланів до психологічного супроводу військовослужбовців (закордонний досвід). *Психічне здоров'я особистості в кризовому суспільстві* : матер. VI Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Львів, 22 жовтн. 2021 р.) / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2021. С. 179–182.
 5. Коструба Н.С. Психічне здоров'я і релігія: роль душпастирської опіки у медичних закладах. *Теорія і практика сучасної психології*. 2020. № 1. Т. 1. С. 112–117. URL: <https://cutt.ly/gT36S0q> (дата звернення: 29.11.2021).
 6. Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній прикордонній службі України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 09 березня 2021 року № 179. URL: <https://cutt.ly/qEzi9U6> (дата звернення: 29.11.2021).
 7. Современный словарь иностранных слов : ок. 20 тыс. слов / под ред. Е.А. Гришина. Санкт-Петербург : Дуэт, 1994. 752 с.
 8. Зайцева Т.В. Теория психологического тренинга. Психологический тренинг как инструментальное действие. Санкт-Петербург : Речь, 2002. 80 с.
 9. Маковський А. Складові прогностичної моделі взаємодії військових психологів та військових капеланів щодо психологічного супроводу професійної діяльності прикордонників. *Features of the development of modern science in the pandemic's era*: II internat. scientif. & theoretic. confer., decemb. 03. 2021 yer. German : Berlin, 2021. Vol. 3. P. 59–63. URL: <https://cutt.ly/1YoZpzL> (дата звернення: 03.12.2021).
 10. Маковський А. Практичні рекомендації керівному складу військових частин, органів і підрозділів охорони державного кордону щодо психологічного супроводу професійної діяльності прикордонників засобами душпастирства військових капеланів. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2021. Вип. 4. С. 55–58. URL: <https://cutt.ly/dYWarsz> (дата звернення: 09.12.2021).

STUDY RESULT OF PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF BORDER GUARD PROFESSIONAL ACTIVITY BY MEANS OF PASTORING OF MILITARY CHAPLAINS

Artem Makovskyi

*The National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine
named after Bohdan Khmelnytskyi,
46, Shevchenko Str., Khmelnytskyi, Ukraine, 29000
e-mail: makovski200844@gmail.com*

The article represents the generalized research results on the psychological support of the border guards' professional activities through the pastoral care of the military chaplains. The relevance of this research is stipulated by the introduction of the military chaplaincy institute and the necessity of finding new ways to provide psychological assistance to the personnel of the border guard agency.

In the research paper some definitions have been clarified: "the psychological support of the border guards' professional activities" is a continuous process of organizing and carrying out a complex of socio-psychological measures to maintain the personnel's optimal mental health while performing professional duties by forming their psychological resistance to the impact of stressors, their psychological

readiness to perform professional tasks and prevent the occurrence of negative mental states; and “pastoral care” stands for the military chaplains’ professional activities aimed at exercising the right to freedom of religion, religious guardianship and meeting the religious needs of the border guard officials and their family members, as well as participating in activities to preserve the border guards’ mental health.

The views of psychologists on the relevance and necessity of joint work of military psychologists and military chaplains as for maintaining an individual’s mental health have been considered. The author proposes a prognostic model of interaction between the military psychologists and the military chaplains during the process of psychological support of the border guards’ professional activities, which is based on the ideas of existential psychology.

The prospect of further scientific study is the research into the potential of art-therapy tools in the activities of military chaplains and its use in psychoprophylactic work with the border guards.

Key words: mental health, military chaplain, border guard, psychological support, pastoral activity.